

Integracija iskustva migranata iz Republike Njemačke u Republici Hrvatskoj

Jukić, Christina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:354717>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Integracijska iskustva migranata iz Republike
Njemačke u Republici Hrvatskoj

Diplomski rad

studentica: Christina Jukić

mentorica: dr. sc. Marijeta Rajković Iveta, izv. prof.

Zagreb, veljača 2023.

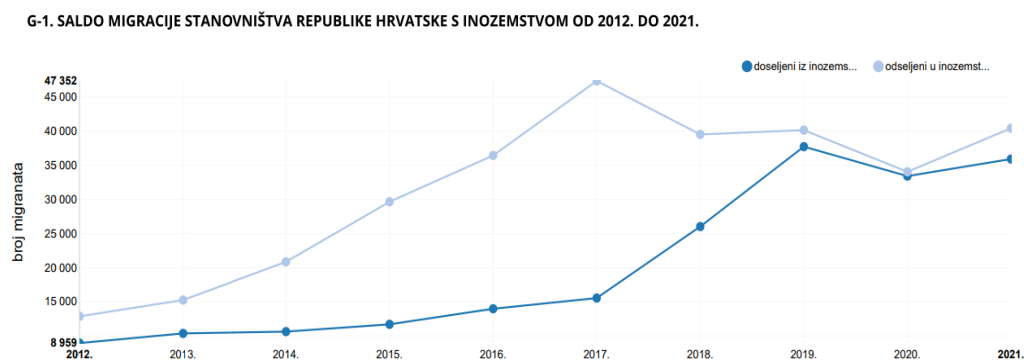
Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad „Integracijska iskustva migranata iz Republike Njemačke u Republici Hrvatskoj “ izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice dr. sc. Marijeta Rajković Iveta, izv. prof. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Sadržaj

1. Uvod	3
1.1 Dosadašnja istraživanja	5
1.2 Metodologija	6
1.3 Teorijski okvir	7
2. Uzroci migracija	9
3. Proces preseljenja	12
4. Integracijski procesi	15
4.1 Pravna i politička dimenzija integracije	15
4.2 Ekonomska dimenzija integracije	18
4.3 Društvena i kulturna dimenzija integracije	19
4.4 Religijska dimenzija integracije	22
5. Zaključak	24
6. Literatura i izvori	26
7. Sažetak	29

1. Uvod

Svakodnevno svjedočimo medijskim natpisima o mnogobrojnom iseljavanju hrvatskih građana, no svako toliko pojavi se i priča o nekom strancu, koji je odlučio preseliti se u Republiku Hrvatsku. Uvidom u podatke na grafikonu o saldu migracije stanovništva Republike Hrvatske s inozemstvom od 2012. do 2021., Državnog zavoda za statistiku (www.dzs.hr) jasno je vidljivo da trend iseljavanja nadmašuje trend doseljavanja pa je tako migracijski saldo u posljednjih deset godina bez iznimke uvijek u manjem ili većem minusu. Zanimljivo je pri tome primijetiti kako broj doseljenika u Hrvatsku od 2012. godine postupno raste te je 2018. godine doživio nagli skok. Najveći broj doseljenika ipak je bio 2019. godine kada je čak 37 726 osoba doselilo iz inozemstva u Hrvatsku.



Grafikon 1. Saldo migracije stanovništva Republike Hrvatske s inozemstvom od 2012. do 2021. Preuzeto s: Državni zavod za statistiku: Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2021. <https://podaci.dzs.hr/media/2cvicebj/stan-2022-2-1-migracija-stanovni%C5%A1tva-republike-hrvatske-u-2021.pdf>.

Stopa migracije doseljenika iz Republike Njemačke prati rastuću stopu opće vanjske migracije pa ako detaljnije sagledamo podatke Državnog zavoda za statistiku za proteklih pet godina, vidljivo je kako je broj doseljenih Nijemaca u razdoblju između 2017. i 2019. godine bio okvirno jednak (nešto malo manje od 500 doseljenika godišnje) dok se ta brojka 2020. i 2021. godine znatno povećala pa je tako 2020. godine zabilježena migracija 823 osobe s njemačkim državljanstvom, a 2021. godine povećala se na čak 1 134 (2. vanjska migracija stanovništva prema zemlji državljanstva, Državni zavod za statistiku 2022:2). S obzirom na centraliziranost

Hrvatske svakako ne čudi činjenica da je najveći broj migranata odlučio doseliti se upravo na područje grada Zagreba.

Među tim migrantima su i kazivači, koji su u svrhu ovog diplomskog rada iznijeli uzroke vlastite migracije u Republiku Hrvatsku. Poseban naglasak stavljen je na rad u podružnicama međunarodnih i transnacionalnih firmi u kojima se zaposlenici rotiraju (na mandate od godinu dana do nekoliko godina) i predstavljaju cirkularne i privremene migrante, odnosno izaslane/detaširane radnike (o tipologiji migranata više vidi u Grbić Jakopović 2014:20-22). Pojmove „cirkularni migrant“, „privremeni migrant“ i „detaširani radnik“ u tekstu koristim prema definiciji *Leksikona migracijskog i etničkog nazivlja*. Cirkularna migracija se objašnjava na sljedeći način: „(...) neki autori razlikuju „cirkulaciju“, koju određuju kao uvijek povratno kretanje što završava u istom mjestu gdje je i počelo, od „migracija“ koja navodno označuje promjenu boravišta ili prebivališta.“ (Heršak 1998:24). Privremena migracija je definira kao „oblik migracije koji podrazumijeva budući povratak migranata u njihovu zemlju podrijetla u dužem ili kraćem vremenskom roku, najčešće nakon ostvarenja ciljeva što su ih naveli na migraciju (...)“ (ibid.:208). Izaslani/detaširani radnik „ostaje zaposlen u svome poduzeću, ali je upućen na rad u pogone toga poduzeća smještene u inozemstvu; „odvojenost“ je dakle prostorna, no radni režim ostaje povezan s matičnim poduzećem, što često osigurava veću „socijalnu sigurnost.“ (ibid.:34-35).

Cilj rada je istražiti iskustva migranata iz Republike Njemačke u Republici Hrvatskoj.

U prvom dijelu teksta predstaviti ću dosadašnja istraživanja međunarodnih migranata u Zagrebu, metodologiju istraživanja, objasniti teoriju koju sam koristila pri analizi građe prikupljene kroz polustrukturirane intervjuje i definirati pojmove, koji su bitni za razumijevanje ovog teksta. Drugi i središnji dio rada bavi se predstavljanjem i analizom prikupljene građe o uzrocima migracija, procesu preseljenja, a poseban naglasak će se staviti na integracijske procese: pravno-političku, socio-ekonomsku i kulturno-religijsku dimenziju integracije (Penninx 2004; Penninx i Garcés-Masareñas 2016:13).

1.1 Dosadašnja istraživanja

S obzirom na puno veći omjer iseljavanja iz Republike Hrvatske nego useljavanja, veći broj radova pronalazimo o suvremenom iseljavanju (usp. Župarić-Iljić 2016; Troskot, Prskalo i Šimić Banović 2019 itd.)

Nekoliko radova pronalazimo o suvremenom useljavanju u Republiku Hrvatsku. Etnologinja Jasna Čapo navodi kako teme vezane uz migracijske procese, teorijski i metodološki pristup istraživanju nikada nisu bili različiti i kompleksniji od onih danas. Potkrjepljujući tu izjavu, ističe kako se fokus istraživanja migracija proširuje te su tako i menadžeri velikih korporacija, putujući informatički stručnjaci, zaposlenici internacionalnih organizacija i sl. postali ustaljeni predmet istraživanja migracija, što je prije bio rjeđi slučaj (Čapo 2018:197-198). S obzirom na to da se ovaj rad bavi upravo zaposlenicima internacionalnih organizacija i studentima, koji koriste mogućnost mobilnosti unutar država članica Europske unije, te se poseban naglasak stavlja na integracijske procese, u analizi i komparaciji građe se oslanjam na njezina aktualna istraživanja internacionalnih migranata u Zagrebu.

Kada je riječ o Republici Njemačkoj u dosad objavljenim radovima se svakako ističu istraživanja migracija Hrvata u Njemačku (usp. Jurić 2018), no u manjoj mjeri se piše o Nijemcima kao doseljenicima u Republiku Hrvatsku. Istraživanja koja se bave Nijemcima u Hrvatskoj najčešće im pristupaju kroz prizmu manjinskih zajednica, nerijetko stavljajući fokus na povijesne preglede, migracije u vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata te Podunavske Švabe, kao aktivne aktere i nositelje manjinskih obilježja (usp. Babić 2015; Rittig-Beljak i Marks 2009; Geiger 1991). Novija istraživanja problematiziraju dolazak potomaka imigranata (među njima i hrvatskih), djece i unuka rođenih u inozemstvu (i Njemačkoj), u Republiku Hrvatsku, kao proces povratničkih migracija (usp. Hornstein Tomić, Pichler i Scholl-Schneider 2018; Čapo Žmegač i Jurčević 2014).

Novije studije o doseljenicima u Zagreb donose etnologinje Jasna Čapo i Petra Kelemen. One istražuju migrante srednjih društvenih slojeva te kako oni pridonose skaliranju grada subjektivnim usporedbama s drugom gradovima (usp. Čapo i Kelemen 2017), što je, s obzirom na bogato iskustvo mobilnosti većine kazivača u ovom istraživanju, bitna komparativna točka za razumijevanje njihovih pogleda na njihovo integracijsko iskustvo u Hrvatskoj, osobito na ekonomsku dimenziju integracijskih procesa. Čapo i Kelemen se nadalje bave i utjecajem migranata na stvaranje grada, odnosno tematiziraju na koji način internacionalni migranti

oblikuju grad (usp. Čapo i Kelemen 2018). „Grad je i okolina i rezultat ljudskog djelovanja, uključujući djelovanje transnacionalnih migranata, njihovih mreža i njihovih projekata.“ (Smith i Eade 2009:12 prema Čapo i Kelemen 2017:251). Polazeći od toga istražujem, što moji kazivači od kulturne ponude grada konzumiraju i na koji način to doprinosi stvaranju njihove slike o gradu. Budući da je veliki dio iskustva migracije mojih kazivača usko povezan s njihovim poslom, zanimljivo je usporediti iskustva i poduzetničke aktivnosti međunarodnih migranata u Zagrebu. Autorice se bave pitanjem ekonomskog upisivanja migranata u grad i utjecajem toga na pozicioniranje grada na međunarodnoj ljestvici (usp. Čapo i Kelemen 2018).

1.2 Metodologija

Rad se temelji na etnografskoj građi, prikupljenoj kvalitativnim metodama u sklopu etnološkog i kulturno antropološkog istraživanja (usp. Zapata-Barrero i Evren 2018) kao i kritički iščitanoj literaturi i internetskim izvorima. U cilju istraživanja iskustva migranata iz Republike Njemačke u Republici Hrvatskoj, provela sam osam polustrukturiranih intervjua s kazivačima, a za potrebe ovog rada koristit ću sljedeća imena: Katarina, Liam, Finn, Emma, Adam, Ida, Jonas i Emilia. Kazivače sam birala na način da su zastupljena oba spola, različita starost, da minimalno šest mjeseci žive u Zagrebu te da dolaze iz različitih dijelova Njemačke. Da su po obrazovanju završili od srednje škole do doktorata, a trudila sam se i obuhvatiti i osobe različitog obiteljskog statusa, dakle i samce i osobe koje su u vezi ili braku te da su u Republici Hrvatskoj u ulozi izaslanog/detaširanog radnika, prema definiciji navedenoj u uvodu. Katarina ima 45 godina, rođena je i odrasla u Njemačkoj, a prije 20 godina je odlučila u pratnji svoga partnera prvo preseliti u Split te zatim u Zagreb. Prvi plan je bila privremena migracija u Hrvatsku, koja je prerasla u trajnu migraciju. U to vrijeme rodio se i Liam, Katarinin sin, s kojim sam jednako tako provela intervju. Liam sada ima 20 godina i student je, a većinu svoga života je proveo u Hrvatskoj, odrastajući pak u obitelji, koja je njegovala njemački jezik i kulturu. Također sam razgovarala i s Finnom, 27-godišnjim studentom iz Hamburga, koji od rujna 2022. godine boravi u Zagrebu u sklopu programa studentske razmjene Erasmus. U rujnu 2022. godine došla je i Emma. Ona ima 22 godine i dolazi iz Münstera, a u Zagreb je došla u sklopu obrazovnog programa UNESCO-a. Nadalje sam razgovarala s Adamom (61 godina), rođenim u Berlinu, koji je krajem siječnja 2022. godine preselio u Zagreb kako bi preuzeo vodstvo nad jednom od njemačkih kulturnih institucija u Hrvatskoj. 34-godišnja Ida je također zaposlena na istom mjestu, a u Hrvatsku je došla krajem 2019. godine. Rođena je i odrasla u

sjevernoj Njemačkoj, točnije u Kielu. Otprilike u isto vrijeme kao i Ida, iz Bavarske u Hrvatsku se preselio Jonas, a kao posrednik u procesu migracije je u njegovom slučaju bila organizacija za internacionalnu razmjenu nastavnika u okviru njemačkog obrazovnog sustava. Za kraj sam razgovarala i s Emilijom (ima 40 godina), koja je rođena i odrasla u Berlinu, a trenutno radi kao ugovorna lektorica u sklopu jedne od službi za akademsku razmjenu. Emilia je u Hrvatsku doselila u listopadu 2021. godine sa svojom jednogodišnjom kćeri i suprugom, koji zbog prirode svog posla može raditi neovisno o mjestu boravka.

Prema odabiru mojih sugovornika, svi intervjui su provedeni na njemačkom jeziku u siječnju i veljači 2023. godine, a citati, korišteni u tekstu, prijevod su autorice.

1.3 Teorijski okvir

Fenomenom migracija bave se istraživači raznih znanosti. Upravo to višestruko zanimanje za isti proces potaknulo je razvoj novog pristupa ovoj temi pa se tako pojavila *teorija migracijskih sustava*, čija je tendencija analiza migracija na temelju interdisciplinarnog pristupa. Migracijski proces proučava se na mikro i makrorazini, pri čemu makrorazinu čine institucije, a mikrorazinu kulturne prakse, uvjerenja i mreže migranata. Pojedini teoretičari uvode i pojam mezostrukture, koji opisuje mehanizme, koji djeluju poput spona između makro i mikrorazine (usp. Grbić Jakopović, 2014:27-28). Na *teoriji migrantskih sustava* zasniva se i istraživanje uzroka migracija istraživanih u okviru ovoga rada, na način da promatrana makrorazina predstavlja međudržavne odnose Republike Njemačke i Republike Hrvatske, a mezostrukturu čine agencije, odnosno poslodavci, koji posreduju i omogućuju migraciju. Nadalje, na mikrorazini istražujem i opisujem kulturnu integraciju doseljenika u društvo primitka te tematiziram (ne)postojanje migrantskih mreža kod cirkularnih migracija izaslanih radnika. Pojam izaslanog, donosno upućenog radnika, definiran je i na stranicama Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (MUP):

„Upućeni radnik je radnik kojeg strani poslodavac u okviru privremenog ili povremenog prekograničnog pružanja usluga na ograničeno vrijeme upućuje na rad u RH, koja nije država u kojoj uobičajeno radi:

- temeljem ugovora između korisnika usluge i poslodavca ili
- u svoju podružnicu ili u društvo u vlasništvu poslodavca ili
- ga ustupa korisniku u RH kao agencija za privremeno zapošljavanje (radni odnos Agencija-Radnik).“ (www.mup.gov.hr).

To je bitno uzeti u obzir pri analizi integracijskih procesa, budući da su svi moji sugovornici došli u Hrvatsku s namjerom privremenog boravka.

Za bolje razumijevanje integracijskih politika, Penninx (2004) razrađuje tipologiju kao alat za analizu građe pri čemu razlikuje tri dimenzije integracije, a to su: pravno-politička, socio-ekonomska i kulturno-religijska dimenzija integracije. Svoju analizu temeljim na tim trima dimenzijama. Detaljnije pojašnjene svake od dimenzija navodim ispred analiza građe u daljnjem tekstu.

2. Uzroci migracija

Iako Zagreb zbog raznih gospodarskih čimbenika nije atraktivan grad za brojne međunarodne migrante, vidjeli smo na primjeru statističkih podataka, kako broj inozemnih doseljenika ipak iz godinu u godinu pomalo raste. Ono što Zagrebu umanjuje konkurentnost naspram drugih europskih gradova je prvenstveno niski BDP po stanovniku, nedovoljna podrška poduzetnika, kako u korištenju znanja, tehnologije i razvoja tehnologije, tako i razvoju poduzetničke infrastrukture (Ekonomski institut 2016:76 prema Čapo i Kelemen 2017:255).

Usprkos ovim otežavajućim čimbenicima, Zagreb pruža novi dom brojnim migrantima, među kojima su nerijetko i zaposlenici podružnica međunarodnih i transnacionalnih firmi, čiji su mandati i samo trajanje boravka najčešće ograničeni na nekoliko godina.

Kao što je u uvodnom dijelu rada opisano, Katarina je sa svojim partnerom hrvatskih korijena preselila na kratko vrijeme iz Kölna u Split kako bi njezin partner odradio stručnu praksu u sklopu studija prava. Nedugo nakon povratka u Njemačku njezin je partner dobio novu poslovnu priliku u Hrvatskoj te od tada žive u Hrvatskoj. Njezin sin Liam tako je s roditeljima većinu svoga života proveo u Hrvatskoj, no kako i sam navodi „u njemačkoj obitelji“. Finn je u Hrvatsku došao u sklopu Erasmus programa kako bi iskusio život u inozemstvu i studiranje na inozemnom fakultetu. Emma je također studentica, koja je u sklopu jednog od obrazovnog programa UNESCO-a došla u Hrvatsku kako bi skupila iskustva u području kulture i obrazovanja te se uključila u aktivnosti jedne njemačke kulturne organizacije, koja djeluje u Hrvatskoj, a Adam, kao ravnatelj te institucije obnaša mandate od pet godina u raznim ispostavama u svijetu te trenutno vodi onu u Hrvatskoj. Zaposlenica iste institucije također je i Ida, koja je u Zagreb došla nakon raspisanog natječaja za mjesto savjetnice za nastavu. U sklopu njemačkog obrazovnog sustava koji djeluje i izvan Republike Njemačke u Zagreb je na pet godina doselio i Jonas u kao lektor za ispite njemačkog jezika. Na mjesto ugovorne lektorice na period od pet godina došla je i Emilia u sklopu jedne od akademskih službi za razmjenu. Dakle glavna motivacija mojih sugovornika bila je poslovna, odnosno obrazovna prilika, a kako je većina kazivača uključena i/ili povezana s institucijama kulture i obrazovanja koje su osnovane ili djeluju u Republici Njemačkoj te se njihovo djelovanje temelji na mandatima u trajanju od nekoliko godina, odnosno na određeno vrijeme, mnogi imaju bogato iskustvo mobilnosti, tako da im Zagreb nije bio prvi grad u kojem su stjecali iskustvo rada u inozemstvu. U tom je kontekstu zanimljivo primijetiti kako gotovo nikomu od mojih sugovornika Zagreb nije bio jedini ili prvi izbor:

„I prije sam radila u istoj firmi, u Slovačkoj, pa sam odlučila da se želim prijaviti za mjesto savjetnice za nastavu, koje je u tom trenutku bilo raspisano u Moskvi i Zagrebu. I sve se odigralo tako jer se Zagreb prvi povratno javio. Danas sam naravno sretna da je bilo tako.“ (Ida)

„Pa to [dolazak u Zagreb] je zapravo bila slučajnost. Htio sam otići u inozemstvo i isprobati nešto novo, osim biti učitelj, htio sam izaći malo iz klasičnog školskog sustava, tako da sam se odlučio prijaviti za mjesto profesora u inozemstvu i tako da sam dobio ponude i za Mađarsku, Rumunjsku i Arapske Emirate pa sam izabrao ono što mi se na neki način činilo najsimpatičnije, recimo to tako.“ (Jonas)

„Prijavila sam se za volontiranje u sklopu UNESCO-a, a tamo se nisu mogle navesti zemlje u koje bismo išli, nego samo regije i ja sam navela da sam otvorena za sve opcije i tako me u ožujku kontaktirala ova institucija u Hrvatskoj i ja sam to prihvatila.“ (Emma)

„Ja sam se odlučio za Erasmus i zapravo mi prijave u Barceloni i Parizu nisu uspjele pa mi se s obzirom na ono što studiram dalje najzanimljivije činilo Sveučilište u Zagrebu, tako da sam se prijavio i dobio mjesto.“ (Finn)

Dolazak u Zagreb, odnosno u Hrvatsku, im ipak nije teško pao. Hrvatsku su smatrali zemljom jako sličnoj Njemačkoj, iako prije samog dolaska nisu mnogo istraživali o samoj državi. Vlastita iskustva i znanja o Zagrebu i Hrvatskoj prije dolaska, opisali su ovim riječima:

„Imam prijateljicu u Münsteru koja ima hrvatske korijene, to mi je zapravo najbolja prijateljica pa mi je ona puno pričala o Hrvatskoj i malo sam unaprijed učila hrvatski, ali nisam sad baš istraživala političku situaciju i to. Polazila sam od toga da Hrvatska nije toliko različita od Njemačke.“ (Emma)

U neformalnim razgovorima kazivači su nerijetko navodili da sami centar grada Zagreba sa građevinama nastalima u stilu austro-ugarske gradnje podsjeća na gradove u Austriji i južnoj Njemačkoj te samim time, Zagreb ostavlja dojam kao da su „doma“. Također kao veliku prednost Zagreba kazivači navode njegov dobar geografski položaj, koji omogućuje različite tipove putovanja u različite krajeve:

„Položaj [Zagreba] smatram jako dobrim. Sam sam često u planinama i rado idem u planine ili na skijanje ili tako. Pa sam vidio, ok, do Slovenije dva sata, to je dobro. Nije

daleko do mora i nije ni daleko za otići doma, moja majka je već relativno stara i eto nisam htio biti predaleko.“ (Jonas)

„Smatram povijest jako uzbudljivom. Možda zato što je u glavama nas Nijemaca Hrvatska uvijek kao mjesto za odmor, ali ja, dijelom i zato što sam došla baš u Zagreb, a ne u neko mjesto na obali, što me jako veseli jer smatram da je Zagreb dobra polazišna točka, meni je bilo to uzbudljivo saznati nešto više o povijesti.“ (Ida)

Upravo je u tom kontekstu većina kazivača i poznavala Hrvatsku, dakle prvenstveno kao ljetnu destinaciju za odmor:

„To je bilo smiješno jer zapravo nikad prije nisam bio u Zagrebu, a u tom periodu [kada je odobren radni boravak u Hrvatskoj] sam bio na slobodnoj godini u Africi, u Namibiji, a da sam bio u Njemačkoj došao bih i malo razgledao, a kako to sad nisam mogao onda sam jednostavno „guglao“. (...) Ali u Hrvatskoj sam već prije bio na odmoru, čak i u bivšoj Jugoslaviji. Bio sam sa svojim roditeljima krajem 1980ih na otoku Krku.“ (Jonas)

„Kada bih pomislila na Hrvatsku, prvo što mi je bilo na pameti je naravno obala i sve te prirodne ljepote. I veselila sam se što ćemo živjeti u Splitu i imati priliku stalno šetati uz more.“ (Katarina)

„Te klišeje sam naravno na početku i ja imala u glavi, turistička zemlja i svi voze s kamperom kroz državu, ali zapravo nisam imala dovoljno vremena razmišljati o tome kamo idem, budući da se kod mene to sve odvijalo na brzinu, što se na kraju ispostavilo najboljom opcijom.“ (Ida)

3. Proces preseljenja

Proces migracije neizbježno je uvjetovan i oblikovan kroz djelovanje makro, mezo i mikrostruktura (usp. Grbić Jakopović 2014:27-28). Na razini makrostruktura detaljnije ću se osvrnuti na političke odnose između zemlje emigracije i zemlje imigracije, odnosno na zakone i pravne i političke prakse, usko vezane za ovaj tip migracija i inozemnog boravka. Makrokontekst migracija detaljnije je opisan u sljedećem poglavlju. U ovom se poglavlju bavim mezo i mikrostrukturama opisanima kroz proces preseljenja i migrantske mreže (o migrantskim mrežama vidi više u Mesić 2002:351).

S obzirom na to da su svi moji sugovornici u Hrvatsku došli kao zaposlenici internacionalnih poduzeća, kao studenti ili zaposlenici neke organizacije u području obrazovanja, svojom su migracijom postali dio uhodane mreže mobilnosti unutar država članica EU. Upravo iz tog razloga agencije koje su im pomogle prilikom traženja posla i/ili preseljenja, možemo promatrati kroz prizmu mezostrukture, na način da nude institucionalizirane strukture migracija, no na razini ispod pravnih i političkih struktura, čime čine sponu između makro i mikrostruktura (Grbić Jakopović 2014:28). Kao primjer djelovanja mezostrukture možemo navesti proces preseljenja cirkularnih, privremenih migranata u okviru rada jedne od istraživanih institucija:

„Budući da sam ja došao kao izaslani radnik, oni [vodstvo tvrtke] pomognu pri tome. Ali ja sam se te pomoći odrekao. Možete reći da dolazite iz Chicaga i onda oni prevezu sve. Od kauča do psa. I za to je potrebna internacionalna špedicija i do sada sam uvijek tako selio. Dobijete kontejner, možda ste to već i vidjeli, veliki kontejner na brodu i jedan od tih kontejnera je onda moj... mislim ne pripada meni nego je iznajmljen. I sve što imam: naslonjač, knjige, dnevnic, fotografije, lak za nokte... moje cure imaju i lakove i kopčice za kosu. Sve, sve. I uz to imate jedan mali kofer. Zatim sjednete u zrakoplov, špedicija to preveze od A do B i zatim to nekad stigne u luku, s brodom te se iskrca. Zatim imate ogromni kaos i sve morate sortirati. I s obzirom na to da sam to već nekoliko puta radio, rekao sam: 'Hvala, takav mi kaos ne treba'. (...) Uzeo sam svoja dva koferčića, a prije sam već odradio putovanje ovamo, to se zove putovanje za razgledavanje stana i uzmete si agenticu za nekretnine, ona Vam pokaže, ne znam, 20-25 stanova i jednog sam uzeo.“ (Adam)

Mogli bismo to nazvati uhodanim sustavom mobilnosti, u kojem je migrantu omogućen kratak posjet budućem mjestu stanovanja prije preseljenja i transport osobnih stvari, no svakako treba napomenuti kako ne nude sve agencije/poslodavci ovakvu podršku pri procesu selidbe pa je samo manji dio kazivača imao mogućnost takvog izbora. Većini kazivača je poslodavac/organizacija ipak ponudila financijsku potporu, što omogućava unajmljivanje posrednika, kako bi izaslanom radniku olakšali prelazak u drugu državu.

Moje istraživanje pokazuje da je i na razini obrazovanja također vidljiva institucionalizirana struktura, kako kroz napatke i informacije na temu privremene migracije, tako i kroz stipendije, kojima bi se trebao moći osigurati smještaj i pokriti osnovni troškovi života:

„Dobio sam od Sveučilišta, ponajprije od svog fakulteta unaprijed hrpu dokumenata što trebam riješiti što se tiče birokracije, što trebam predati, kako i gdje. I to je zapravo bilo jako dobro. Iako puno tih stvari na kraju službenici u državnim ustanovama zapravo uopće nisu htjeli vidjeti, ali je to definitivno bila velika pomoć. I bili su od velike pomoći ako je onda dodatno trebalo još nešto predati ili još pitati i provjeriti. Što se tiče stana, može se preko internetske stranice vidjeti nekoliko ponuda, ali za to sam bio malo zakasnio.“ (Finn)

Osim omogućavanja mobilnosti na pravnoj razini, agencije uključene u provođenje cirkularnih i privremenih migracija djeluju i kao spona prema mikrostrukturi, na način da uspostavljenjem kontakta između „prethodnika“ i „nasljednika“ i poticanjem međusobne razmjene iskustava dovode do stvaranja migrantskih (profesionalnih) mreža čak i kada nema konkretnih poznanstava prije samog dolaska u državu prijema. Takav slučaj je bio i kod mojih sugovornika:

„Imala sam preko programa kontakt s volonterkom prije mene i ona mi je primjerice sredila stan. Dakle nije mi tu pomogla neka od organizacija, ali ovdje i što se tiče te prijave i toga ili zdravstveno, to mi je pomogao Goethe-Institut.“ (Emma)

„Telefonirao sam naravno i sa svojom prethodnicom i s dr. Dronske. On je tada bio ovdje još na poziciji stručnoj savjetnika i oni su svi rekli super i sve je zvučalo dobro.“ (Jonas)

Vidimo kako su internacionalne tvrtke i organizacije za razmjenu studenata uključene u proces selidbe te nude neki standardizirani oblik pomoći za lakši prijelaz u novo okruženje. Ono što je što je od velike važnosti, a često se odvija nezamijećeno, je činjenica da one stvaraju

migrantske mreže, na način da omogućuju kontakt „prethodnika“ i „nasljednika“. Upravo je taj kontakt nerijetko jedina poveznica migranta s mjestom migracije.

4. Integracijski procesi

Neovisno o tome radi li se o privremenoj ili trajnoj migraciji, integracijski procesi neizostavan su dio migracijskog, odnosno postmigracijskog procesa. Penninx i Garcés-Mascareñas ističu kako se imigranti pri doseljavanju moraju pozicionirati u društvenom i kulturnom kontekstu, pri čemu uspostavljaju interakciju i suradnju s institucijama i pojedincima. Treba naglasiti i da integracija nije jednosmjernan proces, nego da doseljavanje i interakcija s društvom prijema dovodi do društvenih promjena (Penninx i Garcés-Mascareñas 2016:11). Složenost ovih procesa najbolje ćemo razumjeti raščlanjivanjem raznih dimenzija, koje ju čine te se upravo time bavi ovo poglavlje. Kroz pravno-političku, ekonomsko-društvenu, kulturno-religijsku dimenziju integracijskih procesa pokušat ću opisati iskustva istraživanih cirkularnih i privremenih migranata (usp. Penninx i Garcés-Mascareñas 2016). Iako se vodim ovom podjelom, navedene dimenzije u tekstu prikazujem na sljedeći način: pravna i politička, ekonomska, društveno-kulturna i religijska dimenzija, iz razloga što su na taj način kazivači kroz kazivanja sami raditi distinkciju među dimenzijama.

4.1 Pravna i politička dimenzija integracije

Za razumijevanje pravne i političke dimenzije integracijskih procesa svakako je od važnosti sagledati i makropolitčki kontekst. Kroz ovu dimenziju Penninx i Garcés-Mascareñas ističu potrebu sagledavanja političkih prava i statusa migranata, a najviši stupanj integracije bi u tome slučaju bilo ostvarivanje prava na državljanstvo. U tom kontekstu, države Europske Unije pokušavaju regulirati međunarodne migracije i nove statute i prava u sklopu migracijskog režima EU (Penninx i Garcés-Mascareñas 2016:14). Ono što pri ovoj analizi trebati uzeti u obzir jest činjenica da se većina kazivača u Republici Hrvatskoj nalazi u ulozi izaslanog, odnosno upućenog/detaširanog radnika.

Ulaskom Hrvatske u Europsku Uniju, što je rezultiralo i otvorenim tržištem rada, pojednostavio se proces prijave boravka i inozemni rad državljanina članica Europskog gospodarskog prostora (EGP), pa tako i proces prijave boravka i rad državljanina Republike Njemačke u Republici Hrvatskoj. Na mrežnim stranicama Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske navodi se da je državljanima članica EGP-a i njihovim obiteljima dozvoljeno obavljati poslove i pružati usluge bez potvrde o prijavi rada (www.mup.gov.hr). U tom kontekstu MUP razlikuje tri vida boravka, koji zahtijevaju različite preduvjete: kratkotrajni, privremeni i stalni boravak. Kratkotrajni boravak podrazumijeva boravak u

trajanju do tri mjeseca te za vrijeme kratkotrajnog boravka nije potrebna prijava. Privremeni boravak označava boravak duži od tri mjeseca, ali ne duži od pet godina. Kako bi se ostvarilo pravo na privremeni boravak, potrebno je priložiti važeću putnu ispravu ili osobnu iskaznicu, dokaz o stanovanju i, ukoliko je riječ o boravku u svrhu rada, potrebno je priložiti i dokaz o zaposlenju, u vidu ugovora o radu ili slično. Ukoliko osoba prijavljuje boravak u svrhu studiranja ili strukovne izobrazbe potrebno je dostaviti izjavu o sredstvima za uzdržavanje sebe, a nužno je imati i zdravstveno osiguranje te dolazak mora biti u organizaciji ovlaštene agencije, na temelju međunarodnih ili međusveučilišnih sporazuma. Boravak duži od pet godina smatra se stalnim boravkom (www.mup.gov.hr).

Proces prijave privremenog boravka morali su proći i moji kazivači. Većina njih navodi da pri tome nisu imali većih poteškoća te da su to često mogli obaviti i sami, bez pomoći nekoga tko govori hrvatski. Osim jednostavnijeg ostvarivanje prava na boravak, političke veze među zemljama, konkretnije rečeno, činjenica da su i Republika Njemačka i Republika Hrvatska članice Europske Unije, pojednostavljuju sam proces prijave boravka, u usporedbi s nekom od zemalja koja to nije:

„To sad naravno mogu reći samo kao državljanka zemlje članice EU pa su mi trebali uobičajeni dokumenti. Ja sam doputovala s mužem i djetetom pa mi je naravno bio potreban i vjenčani list i rodni list i tako. A ovako ostalo mi je zapravo trebalo samo zdravstveno osiguranje i ugovor o radu i ugovor o najmu stana i OIB. Za sve treba OIB. Bez OIB-a ne ide ništa. I to je čini mi se to. Mislim da treba i dokaz o redovnim primanjima, ali to je zapravo vidljivo kroz ugovor o radu. I to je to. I to nije bilo uopće teško. (...) Primijeti se da je ovo zemlja članica EU i je to na toj razini ujednačeno i svi su super prijateljski nastrojeni i svi govore engleski. I nikome nije bio problem govoriti engleski. Ne stavljaju te u situaciju da se osjećaš loše jer ne znaš hrvatski i sve je bilo bez problema. Mogla sam puno stvari poslati i mailom, ali sam morala naravno doći i osobno, još jednom predočiti sve dokumente i sve pokupiti.“ (Emilia)

Osim ispunjavanja uvjeta koje zahtjeva Republika Hrvatska, u svrhu legalnog boravka i rada u državi, izasrani radnici moraju ispuniti i zahtjeve Republike Njemačke kako bi im se odobrio rad u inozemstvu, a ono što su kazivači tu posebno istaknuli je vrijeme koje je potrebno provesti u Njemačkoj između dvaju inozemnih boravaka:

„Kod mene je cijeli taj proces bio malo problematičniji jer je jednostavno došlo do problema pri izaslanju iz Njemačke. Do problema je došlo jer se između nisam vratila

u njemački sistem. A kako bi se vratio u njemački sistem, moraš tri mjeseca u Njemačkoj raditi, što ja nisam napravila, jer sam iz Slovačke direktno došla ovamo. I time se dolazak ovamo ispostavio malo problematičnim jer nisam mogla priložiti dokumente, koji su mi tada bili potrebni i onda sam morala smisliti kako to riješiti. Znači bila sam ovdje tri mjeseca u neizvjesnosti, hoće li me poslati natrag u Njemačku i na kraju se dogovorio kompromis s raznim odvjetnicima, da uplaćujem u hrvatski sistem, ali imam njemački ugovor (o radu, op.a.), ali eto to nije bio baš jednostavan proces. I nije bio normalan proces, nego sam eto... Išla iz inozemstva u inozemstvo.“
(Ida)

„Kod nas je to ovako... Moraš onda dvije godine... ili tri ili dvije... ne znam sad točno, ali moraš opet čekati prije nego što se ponovno možeš prijaviti [za inozemni rad u području školstva]. Ipak žele da se prvo nanovo malo integriraš u vlastiti obrazovni sustav i onda možeš ponovno otići.“ (Jonas)

Iz navedenih kazivanja možemo iščitati da Republika Njemačka polaže veliki značaj na to da njezini izaslani radnici i dalje ostanu integrirani dio radno sposobnog društva te da postoje posebne pravne regulative koje sprječavaju nemogućnost ili poteškoće pri ponovnom uključivanju radnika u njemački obrazovni sustav.

Osim zakonskih odredbi kojima se regulira pravo boravka, zanimljivo je primijetiti i kako aktualne promjene na razini makrostruktura nadalje utječu na migrante s boravkom u Hrvatskoj. Tako primjerice priključivanje Republike Hrvatske Schengenskom prostoru kazivačima olakšava posjet obitelji:

„Smatram to u Hrvatskoj sad jako zanimljivim jer je Hrvatska sad u fazi tranzicije, u europskom procesu integracije. Upravo smo dobili euro, skroz svježe u ovoj godini, prošili smo granicu Schengena, što je za mene ogromno, oooogromno olakšanje jer sad do svojih djevojčica mogu samo voziti bez zaustavljanja i ne moram sad više čekati 45 minuta [na granici]. Tako sam zahvalan na tome, da se Hrvatska razvija u tom smjeru.“
(Adam)

Ovdje bih dodala da je dio radnika, koji imaju obitelj, trenutno živi razdvojen (zbog zaposlenja supružnika), no analiza njihova obiteljskog života bi premašila okvire ovoga rada.

4.2 Ekonomska dimenzija integracije

Ekonomsku dimenziju integracije Penninx objašnjava kroz socijalna i ekonomska prava imigranata, što u primjeru ovog istraživanja primjenjujem na radnike imigrante. Pitanja koja se pri tome nameću su: imaju li imigranti jednaka prava u sferi posla kao i domaći radnici, ostvaruju li prava na beneficije vezane uz posao, u što uključuje naknadu za nezaposlene, osiguranja, ali i sigurnost od strane države u vidu, primjerice, socijalne pomoći (Penninx 2004:6). U današnje vrijeme su ekonomski razlozi česti pokretač migracija pa je tako i ekonomska dimenzija integracije neizostavan dio ove analize, osobito uzevši u obzir da je glavna motivacija mojih sugovornika uglavnom bilo radno mjesto. No valja napomenuti da to nije nužno povezano i sa samom plaćom. Svi kazivači su i prije dolaska u Hrvatsku imali posao, no on se u velikom broju slučajeva razlikovao od onoga što rade trenutno u Hrvatskoj, što se može objasniti i specifičnošću posla koji trenutno obavljaju, no slične ili iste dužnosti su obnašali i u drugim državama svijeta. Uvjete rada unutar istih njemačkih institucija doživljaju u najvećoj mjeri istima, neovisno o kojim je državama riječ pa tako i uvjete rada u Hrvatskoj doživljavaju relativno dobrima, iako su primijetili nezadovoljstvo drugih, domaćih kolega:

„Rekao bih da Zagreb ima visoku kvalitetu života, ali to naravno ja sad kažem iz svoje perspektive, imam njemačku plaću pa onda ti socijalni problemi i to... Oni se ne odnose na mene. I to mi je i jasno.“ (Jonas)

Budući da su svi kazivači, koju su trenutno u radnom odnosu, posao u Republici Hrvatskoj dobili prije samog dolaska u nju i budući da su zaposleni u ispostavama njemačkih firmi/obrazovnih institucija, poznavanje jezika države prijema za njih nije bio odlučujući faktor pri donošenju odluke o migraciji u Hrvatsku. Kazivači su također primijetili da i u privatnom i poslovnom kontekstu hrvatski nije nužan kao jezik sporazumijevanja:

„Za mene se to podrazumijeva da barem donekle poznaješ jezik zemlje u kojoj živiš i smatram da to ima veze i s respektom. Kroz posao i to nisam ga [hrvatski jezik, op.a.] naučila baš kako sam htjela i primjećujem kako ponovno želim učiti hrvatski. Razumijem ga dosta dobro, djelomično i preko slovačkog, kojeg sam bolje znala nego hrvatski. Ali samo govorenje je za mene često teško jer u Zagrebu svi odmah prebace na engleski. Ako netko pokuša u restoranu, to naravno mora ići brzo i to je naravno i prikaz pristojnosti kad oni misle ok, to je osoba iz inozemstva, prebacit ću na engleski

kako bismo se oboje razumjeli, ali time ja ne moram nužno govoriti hrvatski, što je šteta.“ (Ida)

„Hrvatski mi je i dalje relativno loš, loše, loše, jer ga jednostavno ne trebam. Privatno sve obavljam na engleskom, a na poslu gotovo sve na njemačkom: moji učenici uče njemački, moji kolege govore njemački ili pak engleski, oni koji nisu profesori njemačkog i onda to eto nije dobro mjesto za naučiti hrvatski.“ (Jonas)

Ipak, svi moji sugovornici, osim Finna, odlučili su se na učenje hrvatskoga, tako da su neki pohađali individualnu privatnu nastavu, neki su hrvatski učili na grupnim tečajevima, a Katarina i Emilia, koje jezikom vladaju na visokoj razini, hrvatski su učili u sklopu *Croaticuma - centra za hrvatski kao drugi i strani jezik*.¹

4.3 Društvena i kulturna dimenzija integracije

Baveći se kulturno-religijskom dimenzijom integracije usporedno istražujemo i analiziramo percepcije i prakse doseljenika i društva prijema, ali i uzajamne reakcije na njihove različitosti (Penninx & Garcés-Mascareñas 2016:15). Polazeći od toga, htjela sam istražiti, je li mojim kazivačima bitno integrirati se u hrvatsko društvo, budući da su svjesni da će ovdje provesti samo određeno vrijeme te ukoliko im je to bitno i na koji način to postižu. Kako bih to istražila, zanimalo me kako biraju prijatelje, jesu li to osobe s posla, hrvatsko stanovništvo ili drugi internacionalni imigranti, odnosno s kime, kako i gdje provode slobodno vrijeme. Zanimalo me posjećuju li njemačke ili internacionalne sadržaje u svom mjestu stanovanja i što konzumiraju od ponude iz hrvatske kulture. Kazivači su imali priliku, navesti i svoja opažanja o otvorenosti Hrvata i kulturološkim razlikama Hrvata i Nijemaca, a tematizirali smo i održavanje njemačkih običaja u nešto drugačijem okruženju. Uz društvenu i kulturnu integraciju u društvo prijema, zanimala me i integracija u etničku zajednicu u društvu prijema, ispitujući, jesu li moji sugovornici upoznati i uključeni u djelovanje njemačke nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, točnije rečeno upoznati sa samim postojanjem i aktivnostima udruga Nijemaca u Zagrebu i Hrvatskoj općenito. Pojedini kazivači su naveli da su upoznati s radom Zemaljske udruge Podunavskih Švaba u Hrvatskoj, sa sjedištem u Osijeku², a događanja u njihovoj organizaciji posjetili su u sklopu svoga posla. Nisu bili svjesni činjenice da postoje

¹ <https://croaticum.ffzg.unizg.hr/?lang=hr>.

² <https://deutsche-gemeinschaft.eu/>.

i dvije udruge Nijemaca sa sjedištem u Zagrebu (Zajednica Nijemaca u Hrvatskoj i Narodni savez Nijemaca Hrvatske).

Kao što je i prije navedeno, mnogi kazivači su u sklopu svoga posla dužni pohađati razne kulturne manifestacije i na taj način sudjeluju u kreiranju kulturne scene u Hrvatskoj (usp. Čapo i Kelemen 2018). Ljudi, koje pri tome upoznaju, su zbog prirode posla često vezani uz njihovo radno mjesto i samim time stranci:

„S obzirom na to da sam zapravo uvijek u nekom inozemnom kontekstu, uvijek imam više kontakta s ljudima koji ne dolaze iz Hrvatske, nego eto također... da... ovdje su zaposleni i predaju ili su na razmjenu tako da uistinu poznajem malo domaćih. Ali to je djelomično i do toga što sam dobila dijete pa sam stvarno samo radila i osim toga pripremala nastavu i brinula se o djetetu pa nisam imala toliko mogućnosti ostvariti neki socijalni život.“ (Emilia)

No svi su kazivači jasno napomenuli da svoje vrijeme ne provode ciljano okruženi Nijemcima te da je cilj njihovog dolaska u drugu zemlju i samim time i njihova želja uploviti u kulturu mjesta u kojem se nalaze pa se iz tog razloga nisu ni uključivali u rad njemačkih manjinskih zajednica:

„Imam svoje njemačke kolege, imam i svoje hrvatske učenike i kolege i svjesno sam htio raditi u hrvatskoj školi i ne u njemačkim školama [u Zagrebu] jer to smatram zanimljivijim. Mislim da sam nekako tu i nisam tu. I to mi je u redu. Nije da mi nešto nedostaje ili da obavezno moram biti više integriran.“ (Jonas)

U tom kontekstu bih istaknula pojam „expert bubble“ koji je izraz, koji su moji sugovornici u mnogim kazivanjima isticali u pomalo negativnom kontekstu. Ovu složenicu su kazivači koristili kako bi opisali grupu ljudi, koja se sastoji od ljudi istih interesa i koji obnašaju slične dužnosti pa se kreću isključivo u takvom krugu ljudi. Ta zajednica je zatvorena, s malom mogućnošću integracije u društvo. O tom fenomenu piše i Rajković Iveta (2022:178), navodeći kako se visokokvalificirani migranti u području sporta zapravo ne integriraju u domicilno društvo nego u profesionalne krugove, čime nastaje upravo taj „*expert bubble*“. Upravo zatvaranje u takvu zajednicu moji sugovornici pokušavaju izbjeći:

„Ovdje sam došla prije tri godine, korona, potres, što naravno nije baš jednostavno kad dođeš u novu zemlju i onda još se uhodati u posao. I onda jesam na početku završila u

toj nekoj „*expert bubble*“, njemačkom „*bubble*“, što zapravo ne volim jer mislim da je puno bitnije poznavati ljude, ako želiš upoznati zemlju. I to sad već pokušavam.“ (Ida)

Prema riječima kazivača, u zamku „*expert bubble*“ ljudi najčešće upadaju jer puno vremena provode na poslu i nemaju mogućnosti upoznati druge ljude, koji se kreću u nekim drugim krugovima. Iz tog razloga su se neki od kazivača odlučili za različite hobije, gdje bi upoznali ljude s kojima su se zaključno i sprijateljili:

„Prvo su to naravno bili ljudi s tečaja [hrvatskog jezika], s njima provodiš najviše vremena, a poslije je to kad imaš dijete isto drugačije. Dijete ti sudjeluje u različitim aktivnostima, tako je Liam išao na tenis pa sam i ja išla i upoznala puno ljudi tamo u klubu i to su zapravo ljudi s kojima sam ostvarila najbliži kontakt i s kojima se i dan danas družim.“ (Katarina)

Ostvarivanje kontakata s domaćima i upoznavanje ljudi koji nisu usko vezani uz područje rada ili izučavanja moguće je posjećivanjem događanja vezanih uz hrvatsku kulturu, ali i razna druga događanja internacionalne prirode. Ponudu je moguće istražiti na različite načine:

„U Zagrebu je nešto super, što mi se jako sviđa. Kad god mogu vozim se biciklom. I posvuda su izvješeni plakati. Boogaloo, ne znam, *trash night*, *lambada night*... i dakle gledam te plakate vrlo pažljivo i onda sa svojim iPhoneom to slikam i to bih mogao posjetiti i to bih mogao posjetiti. I ima ih stvarno posvuda. I uz to još i oglasni stupovi, u centru grada. Tako saznam nešto više o kulturnim ponudama. Zatim postoji i jedan jako, jako dobar časopis koji izlazi jednom mjesečno, i objavljuje sve što se u Zagrebu događa. To se može naći i u Turističkoj zajednici i posvuda. Jučer sam ga primjerice uzeo u zračnoj luci. To prolistam s puno znatiželje i... dakle još sam kod izvora... plakati, oglasni stupovi, taj časopis... Jako, jako, jako bitne su preporuke. Netko kaže, da se u HNK izvodi to i to. (...) Srećom pa sam u međuvremenu već i upoznao nekoliko Hrvata i Hrvatica pa me i oni povedu sa sobom.“ (Adam)

Osim svih načina praćenja aktualnih događanja u gradu koje je Arpad primijetio, ostali su kazivači još istaknuli i Facebook grupu *Expats in Zagreb*. Ona objedinjuje 15 724 člana³ te nije usmjerena isključivo na Nijemce. Osim objava o događanjima u gradu, u grupi je moguće vidjeti i objave u svrhu traženja stana i posla. Ovu platformu, kao virtualno mjesto razmjene informacija i povezivanja s drugim migrantima, uvidjele su i opisale i Čapo i Kelemen

³ Stanje: 16.02.2023. godine.

(2017:256-257), a zanimljivo je primijetiti kako se od njihovog istraživanja do danas, dakle u šest godina, broj članova povećao za čak 13 324 osobe, što možemo protumačiti kao povećanje broja interesa.

Bez obzira na relativno dobru upućenost u događanja u Zagrebu, većina kazivača se ipak složila da neka događanja propuštaju zbog jezične barijere, no posjećuju ono gdje jezik ne predstavlja poteškoće. Zagrepčane i Hrvate općenito smatraju vrlo srdačnima i pristupačnima, no ipak je nekoliko kazivača istaknulo da su mišljenja da je s Hrvatima jednostavno ostvariti površan prijateljski odnos, no da su dublji odnosi rezervirani isključivo za obitelj i prijatelje iz školskih dana pa da je način provođenja slobodnog vremena i najveća razlika hrvatskog i njemačkog društva. Druge kulturne razlike nisu primijetili i posebno isticali.

4.4 Religijska dimenzija integracije

Prema istraživanju *Bundeszentrale für politische Bildung* iz 2018. godine najzastupljenija vjera u Njemačkoj je kršćanstvo, pri čemu se najviše Nijemaca izjašnjava katolicima (28,6% ispitanika), a 25,8% ispitanih navodi da su protestanti. Usporedno s time 26,9% sudionika je istaknulo da nisu religiozni ili da su agnostici ili ateisti. Analizirajući statistiku, jasno je vidljivo da su te tri struje dominantne, a uz to su u manjoj mjeri zastupljene i ostale vjere poput islama, judaizma, ostalih ogranaka kršćanstva, budizma i hinduizma (www.bpb.de).

Ova religijska heterogenost vidljiva je i kod mojih ispitanika pa je tako Florian katolik, Yvonne protestant, a Indra budist, no svi moji sugovornici, uključujući i njih, naveli su da ne prakticiraju vjeru, odnosno da nisu pretjerano religiozni:

„Osobno nisam baš religiozna osoba, možda iz razloga što sam s različitih strana obitelji dobivao i različite informacije. Strana moje majke je djelomično religiozna, jednim dijelom evangelisti, ali puno otvoreniji prema povijesti svijeta i teoriji o nastanku svijeta. I uvijek sam zahvalan na tome da su mi roditelji prepustili odabir ili odluku. Sve su mi objasnili, ali odluku su prepustili meni. No činjenica je da je Hrvatska tradicionalno gledano katolička zemlja pa su me i moji djed i baka iz Hrvatske pokušali malo odgojiti u tom smjeru, ali su vidjeli da se za Bibliju ne zanimam ništa više nego za bilo koju drugu knjigu. Tako da su mi prepustili odluku, ali su me znali uvijek nanovo

poučavati novim katoličkim pjesmama, ali prvenstveno kao tradiciju. Pa tako, čak i ako nisam religiozan, poznajem kulturu svoje obitelji, što smatram bitnim.“ (Liam)

Nekoliko kazivača ipak je istaknulo kako im se čini da religija uživa veći značaj u Hrvatskoj nego u Njemačkoj kao i da je to značajan dio hrvatske kulture:

„U Hrvatskoj smatram to ipak bitnim, biti religiozan ili barem ići u crkvu, sastanci oko krizme. Na primjer, ja nisam išao na krizmu i bio sam jedno od dvoje djece u svojoj osnovnoj školi, a ostali su to imali kao veliki obiteljski susret, pri čemu se može i malo zaraditi pa bih rekao da mi je možda taj dio integracije i na neki način nedostajao, gdje se nedjeljom nalaziš u crkvi i poslije zajedno na ručak s crkvenom zajednicom, no mislim da nije nužno potrebno biti dio crkvene zajednice kako bi bio dio zajednice jer sam jednako toliko sudjelovao u muzičkoj školi ili u sportskim udruženjima pa bih rekao da ipak nisam puno izgubio po tom pitanju. Ali smatram da biti dio crkvene zajednice u Hrvatskoj ima puno veću vrijednost nego u Njemačkoj i, nemam pretjerano iskustva s tim, znam da ima puno istaknutih zajednica i u Njemačkoj, ali u Hrvatskoj to gledam ipak drugačije, kao da se svi u kvartu poznaju i da se svi nakon crkve onda nalaze da bi međusobno razgovarali. Prema tome religija onda ima veliku ulogu u kojoj ljudi postaju veća obitelj i to je dio hrvatske kulture. Tako kad se netko ženi ili krsti ima kumove, pa onda moja obitelj nije imala tu priliku 100% se integrirati. Tako da mislim da smo dio takve zajednice da bismo imali puno više kontakata ovdje i to može igrati veliku ulogu.“ (Liam)

„To je naravno razlika, kad pričamo o kulturnim različitostima. Imam osjećaj da u Hrvatskoj... Zagreb ne toliko, ali je tradicionalnije. Religija u Njemačkoj ne igra više tako veliku ulogu, što je ovdje ipak malo drugačije. Tako barem ja mislim.“ (Jonas)

Prema ovim kazivanjima moguće je zaključiti da kazivači, unatoč tome što sebe ne smatraju osobito religioznim osobama te se iz tog razloga nisu ni detaljnije bavili time da upoznaju religijsku scenu i ponudu u Hrvatskoj, hrvatsko društvo doživljavaju tradicionalnim, pri čemu je religija sastavni i bitan dio hrvatske kulture te to ističu kao primjetnu razliku između života u Hrvatskoj i Njemačkoj, odnosno hrvatskog i njemačkog društva. Religija se u ovom slučaju često izjednačava s tradicijom i koristi se kao sinonim za katoličanstvo, ali i općenito integraciju u društvo prijema. Ona tako, prema riječima kazivača, omogućuje produblјivanje prijateljskih veza i odnosa, čime nekatolike ograničava u integraciji u društvo.

5. Zaključak

Iako je Hrvatska, i Zagreb kao njezino najjače gospodarsko središte, nisko konkurentna u odnosu na druge europske države i gradove u vidu migracijske privlačnosti, primjećujemo rastući trend vanjskih migracija u Republiku Hrvatsku. Među migrantima su i zaposlenici međunarodnih i transnacionalnih firmi s ispostavama u Republici Hrvatskoj, ali i studenti koji se u sklopu različitih programa razmjene odlučuju na privremeni boravak u Hrvatskoj. Kao glavna motivacija dolaska u Hrvatsku je u tom slučaju često radno mjesto ili studijsko iskustvo, koje im, primjerice, Zagreb omogućuje. Sve tri razine struktura (mikro, mezo i makro) međusobno su isprepletene da nije moguće promatrati ih zasebno, ignorirajući međusobni utjecaj. Makrokontekst u ovom slučaju obuhvaća pravne odnose i ugovore među državama (Penninx i Garcés-Mascareñas 2016:14), što na kraju krajeva omogućava provođenje programa poput primjerice razmjena, ali i mogućnost izaslanog rada. Na mezorazini su agencije, odnosno poslodavci, koji vode taj proces i ostvaruju cirkularnu mobilnost, a istovremeno stvaraju nove migrantske mreže na temelju razmjene iskustava, čime objedinjuju i mikrorazinu.

Neovisno o motivaciji i trajanju migracije, proces migracije uvelike je uvjetovan pravno-političkim odnosima država porijekla i prijema, pa je za migrante iz Republike Njemačke olakotna okolnost činjenica, da je Republika Hrvatska članica Europske Unije. Iako je ovim imigrantima u Hrvatskoj potrebna prijava privremenog boravka, proces prijave je jednostavniji i brži od onoga u tzv. trećim zemljama (koje nisu članice EU). Izaslane/detaširane radnike i studente na stipendijama u ovakvim slučajevima najčešće zaobilaze ekonomski problemi i pitanja, jer imaju osiguran posao, odnosno izvore prihoda, i prije dolaska u Hrvatsku te su njihova primanja regulirana od strane njemačkih organizacija/poslodavaca, a radne uvjete u raznim ispostavama istog poslodavca, uključujući Zagreb, opisuju jednakima. Kroz razna događanja koja organiziraju, poslodavci i agencije često omogućuju, ali i usmjeravaju uključivanje u domicilno društvo pa su migranti često u kontaktu s međunarodnim kolegama, koji su također privremeno nastanjeni u Hrvatskoj. Kazivači ipak pokušavaju izaći iz tog „*expert bubble-a*“ i biti dio domicilnog društva pa posjećuju internacionalna i hrvatska događanja, što im ponekad otežava nepoznavanje jezika. Kao bitan dio integracije u društvo navodi se i religija te se pridavanje značaja religiji ističe kao primarna razlika između njemačkog i hrvatskog društva.

Ovaj rad nudi uvid u suvremene migracije iz Republike Njemačke u Republiku Hrvatsku, pri čemu je zanimljivo usporediti, razlikuje li se i na koji način integracija

privremenih migranata od integracije migranata s namjerom trajnog boravka. Za istražiti ostaje na koji način privremeni migranti u usporedbi s trajnim migrantima oblikuju grad u koji dolaze, kao i kojim mjestima u gradu pripisuju posebna značenja.

6. Literatura i izvori

BABIĆ, Dragutin. 2015. *Nacionalne manjine u Hrvatskoj. Sociološka perspektiva*. Zagreb: Plejada.

ČAPO, Jasna. 2018. „Economic Activities and Agency of 'Love-Driven' International Migrants in the City of Zagreb“ U *Contemporary Migration Trends and Flows on the Territory of Southeast Europe*, ur. Rajković Iveta, Marijeta; Kelemen, Petra; Župarić-Iljić, Drago. Zagreb: FF press, 195-212.

ČAPO, Jasna i Petra KELEMEN. 2018. „Mixing Ethnic and Non-ethnic Economic Strategies: Migrant Entrepreneurs in Zagreb“. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku* 55/2:29-56.

ČAPO, Jasna i Petra KELEMEN. 2018. *The City and International Migrants*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.

ČAPO ŽMEGAČ, Jasna i Katica JURČEVIĆ. 2014. „Povratak kao dolazak: migracijski procesi i transnacionalni prostori“ U *Didov san. Transgranična iskustva hrvatskih iseljenika*, ur. Čapo, Jasna; Hornstein Tomić, Caroline; Jurčević, Katica. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 15-41.

GEIGER, Vladimir. 1991. „Nijemci u Hrvatskoj“. *Migracijske teme* 7/3-4:319-334.

HERŠAK, Emil. 1998. *Leksikon migracijskog i etničkog nazivlja*. Institut za migracije i narodnosti, Zagreb: Školska knjiga.

HORSTEIN TOMIĆ, Caroline, Robert PICHLER i Sarah SCHOLL-SCHNEIDER (ur.). 2018. *Remigration to Post-Socialist Europe. Hopes and Realities of Return*. Beč/Zuerich: Lit Verlag.

JURIĆ, Tado. 2018. “Suvremeno iseljavanje Hrvata u Njemačku: karakteristike i motivi“. *Migracijske i etničke teme* 33(3):337-371.

MESIĆ, Milan. 2002. *Međunarodne migracije – tokovi i teorije*. Zagreb: FF Press.

PENNINX, Rinus i Blanca GARCÉS-MASCAREÑAS. 2016. "The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept". U *Integration Processes and Policies in Europe: Contexts, Levels and Actors*, ur. Blanca Garcés-Mascareñas i Rinus Penninx. Cham: Springer, 11–30.

RAJKOVIĆ IVETA, Marijeta. 2022. „The Challenges of Integrating Highly Skilled Migrants into the Professional Sports System“. *Traditiones - Inštitut za slovensko narodopisje, Ljubljana* 51/3:167-183.

RITTIG- BELJAK, Nives i Ljiljana MARKS, ur. 2009. *Povijesne zaobilaznice. Nijemci i Austrijanci u Hrvatskoj*. Zagreb: Zajednica Nijemaca u Hrvatskoj; Institut za etnologiju i folkloristiku. Drugo prošireno izdanje.

TROSKOT, Zara, Marija Elena PRSKALO i Ružica ŠIMIĆ BANOVIĆ. 2019. "Ključne odrednice iseljavanja visokokvalificiranog stanovništva: slučaj Hrvatske s komparativnim osvrtom na nove članice EU-a". *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 56/4:877-904.

ZAPATA-BARRERO, Ricard i Yalaz EVREN. 2018. *Qualitative Research in European Migration Studies*. IMISCOE Research Series. Cham: Springer.

ŽUPARIĆ-ILJIĆ, Drago. 2016. *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.

Internetski izvori:

BPB: Religija u Republici Njemačkoj: <https://www.bpb.de/kurz-knapp/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/145148/religion/> (pristup: 10.02.2023. godine)

Državni zavod za statistiku: Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2021. <https://podaci.dzs.hr/media/2cwicebj/stan-2022-2-1-migracija-stanovni%C5%A1tva-republike-hrvatske-u-2021.pdf> (pristup: 03.02.2023. godine)

Facebook grupa Expats in Zagreb [Official]: https://www.facebook.com/groups/41415719768/?locale=hr_HR (pristup: 03.02.2023. godine)

MUP: Boravak i rad državljana država članica EGP-a i članova njihovih obitelji: <https://mup.gov.hr/gradjani-281562/moji-dokumenti-281563/stranci-333/boravak-i-rad-drzavljana-drzava-clanica-egp-a-i-clanova-njihovih-obitelji/282191> (pristup: 10.02.2023. godine)

MUP: Upućeni radnici: <https://mup.gov.hr/gradjani-281562/moji-dokumenti-281563/stranci-333/upuceni-radnici/282193> (pristup: 16.02.2023. godine)

7. Sažetak

Integracijska iskustva migranata iz Republike Njemačke u Republici Hrvatskoj

Ključne riječi: integracijski procesi, Nijemci u Hrvatskoj, privremene migracije

U radu se istražuju uzroci migracija Nijemaca u Hrvatsku. Poseban naglasak stavljen je na rad u podružnicama međunarodnih i transnacionalnih firmi u kojima se zaposlenici rotiraju (na mandate do nekoliko godina) i predstavljaju cirkularne i privremene migrante, odnosno izaslane radnike. Cilj rada je istražiti iskustva migranata iz Republike Njemačke u Republici Hrvatskoj. Detaljnije se analiziraju integracijski procesi: pravna i politička, ekonomska, društveno-kulturna i religijska dimenzija integracije. Istraživanje se temelji na kvalitativnim polustrukturiranim intervjuima s migrantima.

Summary

Integration experiences of migrants from Germany in Croatia

Keywords: integration processes, Germans in Croatia, temporary migration

The text examines the reasons of migration of Germans in Croatia. Especially emphasized is work in branches of international and transnational companies where employees rotate (for terms of up to several years) and represent circular and temporary migrants, i.e. posted workers. The aim of the work is to examine the experiences of migrants from Germany to Croatia. Integration processes are analyzed in more detail and viewed through the following dimensions: legal and political, economic, socio-cultural and religious dimensions of integration. The research is based on qualitative semi-structured interviews with migrants.